

hundredet efter Reformationen betegner en Kulmination for Tysk α : Nedertysk i de nordslesvigske Byer, saa at Dansk i den efterfølgende Tid har gjort Fremskridt her. Et saadant mener Th. O. Achelis at kunne paavise for Haderslevs Vedkommende (Zeitschr. f. schlesw. holst. Gesch. LIV, 384). Grunden hertil kunde jo imidlertid søges ikke blot i det højtyske Sprogs Sejr over Nedertysk, men ogsaa i en stærk Indvandring til Byerne fra det dansktalende Opland eller fra Nørrejylland. Som Forfatteren anfører, stammede af Haderslevs Befolkning i Aarene 1639—97 ikke mindre end 49 pCt. fra selve Amtet.

Afhandlingen slutter med at paavise et historisk Grundlag for det tyske Sindelag i »den skæve Firkant«. Som to vigtige Faktorer nævnes Eftervirkningen af det gottorpske Regimente og den væsentlig af Fæstere bestaaende Bondebefolknings Afhængighed af tyske Grundejere, efter Reformationen i de fleste Tilfælde den gottorpske Hertug. Det er dog et Spørgsmaal, om der kan tillægges Fæsteforholdet, som var udbredt over det meste af Slesvig, bortset fra Marsken, nogen afgørende Betydning. Paa Als og i Sundeved fandtes en endnu talrigere, af tyske Herrer afhængig Fæsterbefolkning, uden at en lignende Virkning spores.

Givet er det, at Tysk i den omhandlede Periode havde absolut Overhaand som offentligt Sprog og Kultursprog, og at det i de nordslesvigske Købstæder havde vundet mere eller mindre Indpas som Omgangssprog for de højere Klasser, i et Omfang, som nu vanskeligt lader sig bestemme. Med Rette bemærker Dr. Andresen (S. 79) om Bypræsterne: »Diese Männer ... haben über den deutschen Volksboden hinaus¹) nach Norden deutschen Kulturboden wachsen helfen«. Den tyske »Volksboden« udvidede jo nemlig ikke sit Omraade ud over det allerede i Middelalderen helt eller delvist erobrede Land mellem Sli og Ejder. Den tyske Bonde fulgte ikke Ridderen paa hans Erobringstog ind i Mellem- og Nordslesvig. Bondebefolkningen forblev uforandret, ligeledes den nedarvede Bondekultur — »in buntem Wechsel trat eine Oberschicht nach der andern über der wenig oder doch langsam veränderten Unterlage auf« (v. Hedemann-Heespen i Schleswigholsteinisches Jahrbuch 1920, S. 66). *Johanne Skovgaard.*

Efter et meget langt Mellemrum er der igen 1937 udkommet et nyt Bind af *Norvegia sacra*, udgivet af Professor Oluf Kolsrud (jvf. Hist. T. 9. R. III, 559—61). Dette — det tiende — behand-

¹ Fremhævet af mig.

ler udelukkende den storstilede Mindefest for Olaf den Hellige, der blev fejret i Norge 1930, og indeholder paa henved 1000 trykte Sider en overmaade fyldig Beretning om de langvarige Forberedelser til Jubilæet og om dettes Forløb, ledsaget af Genivelser af samtlige Prædikener, Taler og Kantater ved denne Lejlighed, desuden en Redegørelse for den Række historiske Mindeudstillinger, som var knyttet til »Olsokfesten«. Værket afsluttes med en meget indgaaende (over 100 Sider stor) Bibliografi over hele den omfattende Olafslitteratur, der blev en Frugt af Jubilæet; den er udarbejdet af Prof. Kolsrud, der tillige har leveret en Oversigt over Højtideligholdelsen af mindre Olafsfester i Udlandet og et »Dagregister« over alle herhenhørende Begivenheder i Aaret 1930. Det foreliggende Værk, der repræsenterer en betydelig Arbejdsindsats og ogsaa i økonomisk Henseende har været krævende, maa først og fremmest opfattes som et Minde-skrift om en betydningsfuld national-kirkelig Begivenhed i Norge; bedømt alene fra et strengere historisk Standpunkt havde det uden Tvivl været ønskeligt, om en væsentlig stærkere Sigtning af det omfattende, men ikke lige værdifulde Stof havde fundet Sted.

Bjørn Kornerup.

Svensk historisk Bibliografi 1771—1874 er Titlen paa et digert Opus paa over 900 store Sider, som Svensk historisk Forening i 1937 har udgivet. Begyndelsesaaret er givet ved, at Værket skal være en Slags Fortsættelse af Warmholz' noksom bekendte Storværk »Bibliotheca historica Sueo-Gothica«, som udkom i 15 Dele i Aarene 1782—1817; for Tiden efter 1875 forelaa forud Kr. Setterwalls to Bøger: Svensk historisk Bibliografi 1875—1900 og 1901—1920. (Stockh. 1907 og 1923). Materialet til det nu udgivne Værk er ogsaa indsamlet af den paa dette Omraade saa fortjente Setterwall, men han var, da han døde i 1930, kun lige naaet til at faa Begyndelsen sat i Tryk, og den videre Bearbejdelse og Udgivelse blev da af Foreningen overdraget til Bibliotekaren Sven Ågren i Uppsala, som Aaret forud havde udgivet sin store, med fortjent Anerkendelse modtagne Fortegnelse over Svensk biografisk uppslagslitteratur.

Opgaven har taget Ågren ikke mindre end 7 Aar, da han ikke i alle Tilfælde har villet nøjes med Setterwalls Titler, men har anset en »eftergranskning« af en stor Del af dem for nødvendig og derved i ikke ringe Grad fundet Grund til at korrigere dem. For at Værket ikke skulde svulme alt for stærkt op, har han ogsaa udskudt en Mængde samtidige Tryk, særlig politiske Pjecer.